

Nalle Valtiala är en ung åttioåring som skriver, rör och cyklar

Jag tycker om det förflutna

Text & Foto Henrik Huldén

Nalle Valtiala bjuder på krikon i sin lägenhet i Grankulla. Krikonen är söta, mjuka och nyplockade vid stugan på Killingholm i Korpo. Plockandet gav Valtiala åtta fästingar, de flesta knäppte han ut genom bilfönstret på hemresan.

Nalle Valtiala, nyss fyllda åttio, har gett ut cirka tjugofem böcker, från noveller och essäer till barnböcker och romaner. I dag är Valtiala fullt upptagen med nya manuskript. Som författare känner han sig ung.

– Jag tycker ju inte att jag har förändrats alls. Jag känner mig som en pojke. Jag brukar citera den brittiska poeten **W.H. Auden** som vid hög ålder sade att han i alla sällskap känner sig som den yngsta. Jag har samma syn. Det är naturligtvis en illusion, men så här inbillar jag mig att det är. Men jag trivs allt bättre i det förflutna. Jag har alltid varit mer intresserad av det förflutna, också som ung.

Nalle Valtiala har gjort en lång yrkeskarriär som lärare, mest i modersmål. Innan han skaffade sig lärarutbildning arbetade han en tid med reklam, men

vantrivdes kolossalt. Hetsen och inställningen till människan i den branschen var hemsk på 1960-talet och Valtiala hoppade av. Som lärare och författare har han ändå konsekvent förespråkat utveckling och förändring. Dagens filosofi, att spara sig till döds, uppfattar han som en sjukdom.

– Det är anorexi, säger Nalle. Jag vill expandera och jag vill att samhället ska expandera.

Expansionen får ändå inte ske på miljöns bekostnad, påpekar Nalle Valtiala, som är en av Svenskfinlands första miljöaktivister. Under en promenad i Williamstown i Massachusetts på 1960-talet såg Nalle ett avloppsrör mynna ut ovan jord i en skogsdunge och insåg med ens vad människan inte har rätt att göra med sin omgivning. Vid ett senare besök i Kalifornien upplevde han fenomenet smog och det blev impulsen som

satte fart på den tänkande författaren. Valtialas essäsamling *Varning för människan* kom ut år 1968. Den har sagts vara den första miljöboken i Finland.

– Jag hade skrivit en miljöartikel i *Nya Argus* och blev efteråt kontaktad av **Johannes Salminen** på Söderströms, som sade att jag borde skriva en bok. Motsvarande böcker på svenska fanns inte då.

Att Nalle Valtialas senaste bok handlar om Topelius var ett rent samantreffande. "Jag var helt ovetande om 200-årsjubileet då jag började. Kanske Topelius styrde mig."

NÅGOT AV EN MORALIST. Den klassiska anglosaxiska deckargåtan är en typ av moralisk litteratur som tilltalar Valtiala. Han fascineras inte av dagens mer actionbetonade deckare och ondgör sig över filmatiseringarna av **Agatha Christie**.

– Filmerna innehåller nästan alltid någon väldigt otrevlig scen, som aldrig stod i den bok som filmen bygger på.

Valtiala kallar sig moralist och upp-

skattar absoluta värden. Han ser gärna att det finns begrepp och gränser som håller, i dag verkar den förhärskande synen vara att allt är relativt.

– Det tycker inte jag. Inom alla religioner finns i stort sett samma budord, en grundläggande moral, klara besked. I klassisk litteratur finns också de klara begreppen och de klara gränserna.

Modern litteratur har förstås andra

förtjänster, tillägger Valtiala snabbt för att inte uppfattas som intolerant.

ENGELSKANS FRAMFART. När Nalle Valtiala utbildade sig och började företa studieresor till USA så var engelskan inte ett språk som alla hjälpligt behärskade.

– Min mamma och de flesta i hennes generation hade läst lång tyska. Jag själv kom in på engelskan under kurserna på →

” Jag är Nalle Valtiala, jag klarar det här. Jag vill också klara en distans med mina kroppskrafter. Ju längre jag rör desto gladare är jag efteråt.

Williams College. Twain kände jag från förr, nu mötte jag Cooper, Hawthorne, Melville och många fler. Engelskspråkig litteratur blev mitt stora intresse. Jag citerar gärna argentinaren Borges, som trots sitt spanska modersmål brukade likna paradiset vid ett bibliotek fyllt av anglosaxiska klassiker.

Valtiala är överraskad över att hans favoritspråk plötsligt av många betraktas som viktigare än det egna modersmålet. Så långt vill Valtiala inte gå för egen del, men för honom är det mycket lustfyllt att skriva om äldre anglosaxisk och engelskspråkig litteratur. Valtiala känner sig hemma både i det viktoriaanska England och i de amerikanska småstäderna under 1900-talet.

Det förflutnas charm avtar inte och fascinationen begränsar sig inte till engelsk litteratur. Valtiala har även läst det mesta av Tavaststjerna, Topelius och Runeberg.

TOPELIUS OCH JAG. *Fiskarkrönika 2* heter Valtialas senast publicerade bok, utgiven i år på förlaget Litorale. En bok med mer eller mindre fiktiva historier om den 200-årsjubilerande Zacharias Topelius intresse för fiske. Ett intresse som Valtiala delar med sin äldre kollega, trots vissa etiska problem. Rovfiske eller att agna med levande fisk och mask ger Valtiala stort obehag. I boken har Topelius inte samma förbehåll.

Arbets sättet med Topeliusboken är typiskt för Valtiala. Han föredrar skröner och fiktion, också om det finns

verklighet att relatera till. Källforskning tar tid och binder en vid fakta. Valtiala vill komma igång med skrivarbetet.

– När jag satte i gång med det här projektet var jag helt omedveten om att Topelius snart skulle fylla 200 år. Det var alltså en ren slump att jag skrev om Topelius inför jubileet. Kanske Topelius styrde mig. Kanske hade han sitt finger med i spelet också när jag besökte Kuddnäs nyligen. I huset finns nämligen en uppmaning att slå sig ned och läsa något och det slog mig att jag inte på länge hade läst historien om det stora skeppet Refanut. Jag visste att den ingår i någon av de åtta volymerna *Läsning för barn*. Så jag grep närmaste bok på måfå och slog upp den – precis vid berättelsen om Refanut.

Nalle Valtiala är i dag lika gammal som Zacharias Topelius var när denne gick bort. Men Topelius rökte och skötte sig inte något vidare, påpekar Valtiala.

MED KROPPENS KRAFTER. Nalle Valtiala är i förbluffande god kondition och han är en hängiven cyklist och roddare. För fyra år sedan cyklade han 800 kilometer längs Highway One från San Fransisco till Los Angeles och skrev därefter boken *Rid söderut med vinden*. I våras blev det en kalifornisk tur på 650 kilometer till. För Nalle Valtiala är rodd och cykling såväl motion, transportmedel som nöje.

– Jag har ett kraftigt begär efter att cykla, särskilt på våren. Vintertid cyklar jag visserligen också, men inte lika långt. Men ska jag hemifrån de trettio

kilometrarna till Helsingfors och tillbaka tar jag helst cykeln. Har jag väl bestämt mig för att cykla ändrar jag mig inte på grund av vädret. Kommer det en störtskur kan jag alltid ta en paus. Jag är envis. Jag ger aldrig upp.

Sommartid rör Nalle Valtiala dagligen. Han rör från Korpo till stugan på Killingholm och han rör på utfärder, kortare och längre. I somras rodde han till butiken i Nagu, det tog sex timmar. För hemresan medger åttioåringen att han använde motorn.

– För mig har rodden varit viktig. I livets svåra stunder har jag peppat mig med frasen: Jag är Nalle Valtiala, jag klarar det här. Jag vill också klara en distans med mina kroppskrafter. Ju längre jag rör desto gladare är jag efteråt.

Rodden har faktiskt en filosofisk sida, påpekar Nalle Valtiala. När man rör sitter man vänd så att man ser det förflutna. ■

Glimtar ur ladugården

” Hilma är alltid lite besvärlig när hon just blivit mamma, du skall inte vara ensam när du öronmärker hennes kalv. Vänta tills vi är tillbaka”.

Det handlar om ett litet meningsutbyte i vår ladugård i samband med en öronmärkningsprocedur. Han som uppmanas vänta tills vi är tillbaka från ett kort besök i huvudstaden är Hassan, den unge irakier som under ett par månader tagit hand om vårt jordbruk. Egentligen är han kock, men en mångkunnig sådan.

Några dagar efter vår diskussion hörs ett litet pling i mobiltelefonen och när vi öppnar den får vi se en nytagen såkallad selfie, en bild av en nymärkt kalv, med sin mamma Hilma och öronmärkaren bredvid i allsköns ro.

”Det var inte svårt. När ni hade farit gick jag på eftermiddagen in i ladugården för att berätta allt för Hilma. Först sjöng jag några verser ur Koranen, sådana lugnande verser som min mamma brukade sjunga när jag var liten och vild och skulle lugna mig. Vi är ju inte så religiösa i vår familj men i Koranen finns mycket bra saker. Där finns också sådant som är bra för kor”.

Vi får lära oss att kor heter Aibaqara på arabiska och att nötkreatur förekommer i rikt mått i muslimernas heliga skrift. Hassan redogör för sin framgångsrika genomförda operation.

”Jag förklarade för Hilma att jag tänkte märka hennes kalv. Jag sade också att vi måste göra det för att vi annars måste betala till EU. Jag sade att det kan hända att det tar lite ont men att det inte är farligt och att det går nästan genast om. Du behöver inte vara rädd, förklarade jag, för jag gör det inte ännu idag. Och så sjöng jag litet mera innan jag gick min väg.”

Han beskriver hur Hilma, som tydligen med hjälp av Koranen försatts i en harmonisk sinnesstämning, lyssnade och tog det lugnt, just som avsikten var. Följande dag återvände han och proceduren upprepades, börjande med sång och fortsättande med en redogörelse för vad som var att vänta. Han informerade kon att ögonblicket då operationen skulle utföras närmade sig.

Den tredje dagen återvände han försedd med tång och öronlappar, han sjöng de nu invanda verserna varefter han förklarade för Hilma att det nu skulle ske. Han lät henne snusa på tången och förklarade på arabiska hur den används.

”Det kan hända ett det kommer lite blod, men du skall inte bli rädd, det slutar genast. Du kan slicka på örat och så är allt bra”.

Han uppmanade kalven att lägga sig ner, vilket den faktiskt gjorde. Så fick den bekanta sig med öronlapparna och nosa på dem. Därpå upplyste han den om var de skulle placeras och uppmanade det lilla djuret att ta det alldeles lugnt.

Ja, så informeras vi om hur han satte fast, först det ena öronmärket och därefter det andra och det lilla djuret tog det alldeles lugnt, precis som han planerat. Jag tänkte för mig själv på alla de gånger när den här ceremonin utmynnat i ett okontrollerbart tumult.

”Vad är ditt knep?” undrade veterinären då hon vid ett besök på gården en stund iakttagit honom i aktion bland djuren.

Anna Lena Bengelsdorff

HAR VERKAT SOM LÄRARE I HISTORIA, SAMHÄLLSLÄRA OCH NATIONALEKONOMI VID FLERA SKOLOR I HELSINGFORS.

”

Vi är ju inte så religiösa i vår familj men i Koranen finns mycket bra saker. Där finns också sådant som är bra för kor.